

Анализа

НА ПОСТАПУВАЊЕТО НА НАДЛЕЖНИТЕ ИНСТИТУЦИИ ВО СЛУЧАИ НА РОДОВО БАЗИРАНО И СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

Авторки:

Елена Димушевска

Цена Чаловска

Хајди Штерјова Симоновиќ

Оваа публикација е поддржана од Мисијата на ОБСЕ во Скопје.
Материјалите, содржината и ставовите изнесени во оваа публикација не
секогаш ги одразуваат ставовите или позициите на Мисијата на ОБСЕ во Скопје.

СОДРЖИНА

1. КРАТЕНКИ	4
2. ВОВЕД	5
3. ЗАКОНСКА РАМКА	7
4. МЕТОДОЛОГИЈА	10
5. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ЗАКОНСКИТЕ ОДРЕДБИ ОД НАДЛЕЖНИТЕ ИНСТИТУЦИИ	11
5.1. Постапување на меѓуопштинските центри за социјална работа	11
5.2. Постапување на полицијата	16
5.3. Постапување на јавните обвинителства и судовите	24
5.3.1 Постапување на јавните обвинителства	24
5.3.1 Постапување на судовите	28
6. Заклучни согледувања и препораки за идни чекори	33
Анекс 1	38
Анекс 2	40
Анекс 3	42

1. Кратенки

ГО	граѓански организации
ГРЕВИО	Експертска група за акција против насилството врз жените и семејното насилство
ИК	Истанбулска конвенција
ЈУ МЦСР	Јавна установа Меѓуопштински центар за социјална работа
КЗ	Кривичен законик
МВР	Министерство за внатрешни работи
МСПДМ	Министерство за социјална политика, демографија и млади
ОС	Основен суд
ОЈО	Основно јавно обвинителство
ОКС	Основен кривичен суд
ПС	полициска станица
СВР	Сектор за внатрешни работи

2. **ВОВЕД**

Насилството врз жените и семејното насилство се глобален проблем на кој со децении работат државите, меѓународните и граѓанските организации. Постигнати се значајни резултати, особено во препознавањето на различните форми на насилство, обезбедувањето поддршка за жртвите и казнувањето на сторителите.

Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилство врз жените и семејно насилство, усвоена во 2011 година (Истанбулска конвенција),¹ претставува исклучително важен документ во европската правна рамка за заштита од насилството врз жените и семејното насилство како родово базирано насилство. Конвенцијата препознава дека насилството врз жените е манифестација на историски нееднаквите односи меѓу половите што доведува до доминација и дискриминација на мажите врз жените, го препознава насилството врз жени како сериозно кршење на човековите права и, најважно, ги дефинира различните форми на родово базирано насилство.

Република Северна Македонија направи значаен чекор со ратификацијата на Истанбулската конвенција, признавајќи го родово базираното насилство како сериозно кршење на човековите права и обврзувајќи се на преземање итни мерки за негово искоренување. Со тоа, државата прифати обврска да ги инкриминира сите форми на родово базирано насилство и да воспостави систем за заштита на жртвите и гонење на сторителите.

Како прв чекор беше изготвен и усвоен Национален акциски план за имплементација на Истанбулската конвенција (2018 – 2023). Една од најзначајните промени беше донесувањето посебен Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство во 2021 година, кој ги дефинира сите форми на родово базирано насилство и предвидува специјализирани услуги за помош и поддршка на жртвите. Понатаму, во февруари 2023 година беа усвоени измени на Кривичниот законик со кои се предвидува кривична одговорност за нови форми на насилство врз жените и се зајакна казнената политика.

Од почетокот на 2025 година се подготвува нова национална стратегија за справување со родово базирано и семејно насилство, планирана за период од осум години.

Мисијата на ОБСЕ во Скопје активно придонесува во справувањето со родово базираното и семејното насилство преку иницијативи за унапредување на законската и институционалната поддршка за жртвите и зголемување на одговорноста на сторителите. Ова истражување е поддржано од Мисијата, со цел да се утврдат предностите и слабостите во примената на новата регулатива по ратификацијата на Истанбулската конвенција и да се изготват препораки за натамошни чекори.

Истражувањето се заснова врз одговорите и ставовите на институционалните претставници, како и врз тешкотиите и проблемите со кои се соочуваат при

1 Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против насилство врз жените и семејно насилство достапна на <https://rm.coe.int/168046253a>.

постапување во случаи на родово базирано и семејно насилство. Практиката и статистичките податоци² покажуваат дека жените најчесто се жртви на родово базирано и семејно насилство од партнерите со кои живеат, при што насилството, кое најчесто се случува во домот, претставува злоупотреба на моќ и обид за контрола врз зависни или помалку моќни членови на семејството, сериозно загрозувајќи го нивниот живот.

Помошта и заштитата на жртвите се обезбедуваат преку нивното право да побараат поддршка од надлежни институции и здруженија, да бидат информирани за своите права, мерките за заштита и достапните услуги. Притоа, потребно е да се обезбеди заштита на личниот интегритет и приватноста на жртвата, со забрана за објавување информации што може да ја идентификуваат неа или нејзиното семејство.

Предвидени се мерки за економско јакнење на жртвата, психосоцијална поддршка, советување и третман. Новата регулатива става посебен акцент на заштита на деца изложени на насилство или сведоци на семејно насилство, како и на заштита на стари лица, лица со одземена деловна способност и оние што не можат самите да се грижат за себе.

2 Благосостојбата и безбедноста на жените, ОБСЕ, 2019, достапно на https://www.osce.org/files/f/documents/3/5/419264_1.pdf

3. ЗАКОНСКА РАМКА

Република Северна Македонија беше меѓу првите земји што ја потпишаа Истанбулската конвенција, но ја ратификува шест години подоцна, во декември 2017 година. Конвенцијата стапи во сила во јули 2018 година.

По ратификацијата, започна изработка на петгодишен Национален акциски план за спроведување на Истанбулската конвенција (2018 – 2023),³ кој беше усвоен од Владата во октомври 2018 година. Планот предвидува активности за усогласување на законската рамка со Истанбулската конвенција, воспоставување сервиси за заштита на жртвите и спроведување мерки за превенција од родово базирано и семејно насилство. Националната мрежа против насилство врз жени и семејно насилство ја следеше имплементацијата и објави два периодични и еден сумарен извештај.⁴ Сумарниот извештај покажа дека најголем напредок е постигнат во унапредувањето на законската рамка, со донесување на Законот за спречување и борба против насилство врз жени и семејно насилство и усвојувањето измени и дополнувања на Кривичниот законик за негово усогласување со препораките од Истанбулската конвенција.

Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство беше донесен во јануари 2021 година, а стапи во сила во мај 2021 година.⁵ Законот го истакнува семејното насилство како посебна форма на родово базирано насилство, со оглед што над 80% од жртвите се жени и девојчиња, а над 90% од сторителите се мажи. Со овој закон за првпат систематски се дефинираат и се регулираат сите форми на родово базирано насилство според Истанбулската конвенција.⁶ Исто така, за првпат се препознава дека жените се во особено ранлива положба поради лични карактеристики, припадност на маргинализирани групи или специфични животни ситуации.⁷

Новината што е воведена со овој закон е и принципот на должно внимание (due diligence),⁸ односно обврската на професионалците од надлежните институции „да ги преземат сите соодветни законодавни, управни, судски и други мерки за да превенираат, да заштитат, да истражат, казнат и да обезбедат правичен надоместок на жртвите или враќање во првобитна положба за дејствата на насилство што се извршени од физички или правни лица“. Законот ги препознава и ги дефинира специјализираните услуги за жени жртви на насилство и овозможува граѓанските организации да ги нудат овие услуги со финансиска поддршка од државата.

3 Достапен на https://mtsp.gov.mk/pocetna-ns_article-nacionalniot-plan-za-sproveduvanje-na-konvencijata-za-sprecuvanje-i-borba-protiv-nasilstvoto-vrz-zen.nspix

4 Достапен на <https://glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/Sumaren-monitoring-izvestaj-za-NAP-2023-mkd-1.pdf>

5 Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство (ЗСЗНЖСН), Службен весник на РСМ, бр. 24 од 29.1.2021 година.

6 ЗСЗНЖСН - член 3

7 ЗСЗНЖСН - член 7

8 ЗСЗНЖСН - член 4

Уште едно важно постигнување со овој закон е што ја препознава реинтеграцијата како клучен дел од заштитата на жените жртви и превенцијата на повторно насилство. Поконкретно, законот предвидува усвојување Програма за реинтеграција на жртвите на насилство со мерки, како што се привремено домување, психолошко советување и менторство, финансиска помош, можности за образование, обуки и вработување (член 99, став 2).

За целосна имплементација на Законот беа потребни подзаконски акти, предвидено да се донесат во рок од 4 месеци (од јануари до мај 2021). Меѓутоа, нивната подготовка задоцни околу две години, што значително го попречи целосното спроведување на законот. Подзаконските акти⁹ детално ги регулираат постапките и чекорите за заштита на жртвите, управувањето со ризиците и спречувањето повторно насилство или ревиктимизација. Исто така, беше усвоен и Протоколот за меѓусебна соработка на надлежните субјекти за преземање мерки за превенција и заштита од насилство врз жени и семејно насилство. Овој подзаконски акт го уредува формирањето и работењето на мултисекторските стручни тимови како клучен механизам за навремен и соодветен институционален одговор, согласно со член 55 од Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство.

Во февруари 2023 година Собранието ги усвои измените и дополнувањата на Кривичниот законик за усогласување на инкриминациите со нормите од Истанбулската конвенција и Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство. Беа воведени нови кривични дела: демнење, осакатување на женски полови органи и полово вознемирување. За одредени постојни дела се вовеле квалификувана инкриминација доколку се сторени при вршење родово базирано насилство. Така, за прв пат се призна фемцидот како потешка квалификација, а инкриминацијата за силување се рedefинира според Истанбулската конвенција, со нагласок дека непостоење јасна согласност претставува силување. Сите дела сторени при семејно и родово базирано насилство се гонат по службена должност, освен делото телесна повреда од член 130, која се гони по предлог од жртвата.

Важна измена на Кривичниот законик е и усогласеното дефинирање на родово базираното насилство согласно со Истанбулската конвенција во член 122 од овој закон.

Во септември 2023 година експертската група на ГРЕВИО спроведе базична евалуација¹⁰ на имплементацијата на Истанбулската конвенција во Република Северна Македонија. Притоа, иако генерално ги поздравува воспоставените законски норми и новитети, ГРЕВИО оценува дека Република Северна Македонија не ја имплементирала целосно Истанбулска конвенција. Поради недостиг од прецизни податоци за истраги, гонења и казнувања на сторителите, експертската група на ГРЕВИО констатирала дека не може да утврди дали сторителите на насилство врз жени, вклучително и фемцид, се изведени пред лицето на правдата, гонети и казнети со ефективни, одвраќачки и пропорционални казни согласно со член 45 од Истанбулската конвенција. ГРЕВИО препорачува националните власти

9 Правилник за начинот на спроведувањето и начинот на следење на изречените привремени мерки за заштита, достапен на https://mtsp.gov.mk/content/pdf/pravilnicisocijalna/2021/Pravilnik_sledenje_privremeni_merki_248_2021.pdf и Правилник за проценка на ризикот, достапен на https://mtsp.gov.mk/content/pdf/pravilnicisocijalna/rizik_pravilnik_240_21.pdf

10 Основен евалуациски извештај за Северна Македонија - <https://rm.coe.int/baseline-evaluation-report-on-north-macedonia/1680ac76ab>

да ги идентификуваат и да ги отстранат празнините во институционалниот одговор на насилство врз жените, применувајќи го принципот на должно внимание. За надминување на слабостите во обезбедувањето заштита на жртвите и во правосудниот сектор, истрагите и казнената политика, експертската група ги дава следниве препораки:

- Потребно е хармонизирање на начинот на собирање податоци меѓу полицијата, обвинителството и судството, со цел да се овозможи следење на постапките, пресудите и казнената политика што ќе овозможи темелна анализа на движењето на случаите во системот на кривична правда и идентификување на можни системски празнини во институционалниот и судскиот одговор на насилството;
- Потребно е да се воведат систем за собирање податоци што ќе овозможи евидентирање на бројот на прекршувања на итните и привремените мерки, бројот на кривични постапки против сторителите во случај на непочитување на судска одлука како резултат на таквите прекршувања, како и бројот на случаи кога жената била ревиктимизирана или, во најлош случај, убиена како последица на таквите прекршувања;
- Препорачливо е полицијата, судиите, јавните обвинители и другите релевантни правни професионалци како адвокатите да добијат темелна обука за измените и дополнувањата на Кривичниот законик согласно со Истанбулската конвенција, со цел да обезбедуваат нивна доследна и систематска примена во практика,
- Силна препорака за воспоставување мултисекторски одговор и соработка, вклучително и со женските организации специјализирани за одредени услуги за заштита и поддршка на жртвите на сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција;
- Се охрабруваат властите во Република Северна Македонија да воспостават инкриминација на психичко насилство утврдено во член 33 од Истанбулската конвенција,
- Се препорачува воспоставување ефективна, пропорционална и одвраќачка казнена политика затоа што досегашната практика покажала дека сторителите на физичко насилство имаат околу трипати поголеми шанси да добијат условна казна отколку ефективна затворска казна;
- Во кривичните постапки за силување и сексуално насилство, судско медицинско вештачење и собирање докази спроведено врз основа на наредба од јавен обвинител да не биде задолжителен услов за поведување на постапката, туку да се обезбедат и да се овозможат во доказната постапка и други докази со цел да се обезбеди ефективно гонење на сторителите на сексуално насилство.
- Им се препорачува на властите брзо да ги идентификуваат и да ги надминат сите предизвици што придонесуваат за неуспешност на кривичните постапки за сите случаи на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција, вклучително и причините за одолжување на постапките.

4. МЕТОДОЛОГИЈА

Анализата го опфаќа периодот од јуни 2021 до септември 2024 година, односно времето по стапувањето во сила на Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство.

При изборот на општините што ќе бидат опфатени со анализата беа користени следниве критериуми: постоење меѓуопштински центар за социјална работа, сектор за внатрешни работи при МВР, основно јавно обвинителство, основен суд со проширена надлежност, граѓанска организација активна во областа на насилство врз жени и семејно насилство и постоење на најмалку една специјализирана услуга за помош и поддршка на жртвите. Дополнителен критериум беше мултиетничката структура на општините.

Поради ограничени ресурси и време, според наведените критериуми беа избрани општините Велес, Куманово и Тетово и Градот Скопје. Затоа резултатите се ограничени на овие општини и не се репрезентативни на национално ниво. Исто така, поради мал број интервјуа со институционални претставници, заклучоците се индикативни. Перспективата на жртвите не е вклучена, бидејќи не беа спроведени интервјуа или фокус групи со жени што преживеале насилство. Поради тоа, оваа анализа претставува основа за натамошни подетални истражувања и анализи (baseline analysis).

Методолошката рамка за изработка на оваа анализа вклучува комбинација на квантитативни методи за собирање податоци и квалитативна анализа на примарни и секундарни податоци. Применетите методи се:

Преглед на регулатива и литература: национална и меѓународна законска рамка, извештаи за напредок од меѓународни тела и комитети, постојни национални и локални истражувања, анализи и извештаи поврзани со различни аспекти на проблемот на родово базирано и семејно насилство.

Барања за информации од јавен карактер: беа испратени барања до Министерството за социјална политика, демографија и млади, Министерството за внатрешни работи, основните судови и јавните обвинителства во Велес, Куманово, Скопје и Тетово.

Интервјуа со професионалци: беа спроведени 22 интервјуа со претставници од меѓуопштинските центри за социјална работа, претставници од секторите за внатрешни работи, претставници од судовите и јавните обвинителства во општините што се предмет на ова истражување.

Интервјуа со даватели на услуги од граѓански организации: беа спроведени интервјуа со координаторките на советувањата за помош и поддршка на жени и деца жртви на родово базирано и семејно насилство раководени од граѓански организации лоцирани во Велес, Куманово, Скопје и Тетово.

5. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ЗАКОНСКИТЕ ОДРЕДБИ ОД НАДЛЕЖНИТЕ ИНСТИТУЦИИ

Согласно со одредбите на Истанбулската конвенција и препораките на ГРЕВИО за Република Северна Македонија¹¹ за ефективна заштита на жените и девојчињата од родово базирано и семејно насилство, не е доволна само законска рамка – потребен е функционален систем за нејзина имплементација. Оваа анализа е спроведена три и пол години по стапувањето во сила на Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство и околу две години по измените и дополнувањата на Кривичниот законик. Целта е да се оцени како институциите ја применуваат правната рамка во практика. Фокусот е ставен на постапувањето на клучните институции, кои се обврзани да дејствуваат со должно внимание во случаи на родово базирано и семејно насилство. Анализата испитува дали жртвите добиваат навремена и соодветна заштита и дали сторителите се казнети со ефективни и одвраќачки санкции што спречуваат натамошно насилство.

11

5.1. Постапување на меѓуопштинските центри за социјална работа

Министерството за социјална политика, демографија и млади (МСПДМ) е институцијата што има мандат и треба да биде носител на промените во областа на родово базирано и семејно насилство. Преглед на работата на оваа институција беше направен и во 2023 година со завршувањето на временскиот период предвиден за спроведување на Националниот акциски план (НАП) за имплементација на Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство. Објавениот извештај од мониторингот на НАП¹² покажува дека најголем напредок е постигнат во усогласувањето на законската рамка со одредбите на Истанбулската конвенција, додека унапредувањето на пристапот до услуги за заштита и поддршка на жртвите, како и зајакнувањето на превенцијата се области во кои не се постигнати значајни промени.

За целта на оваа анализа беше испратено барање за информации од јавен карактер до МСПДМ, кое содржеше прашања за родово разделена статистика за пријавените форми на родово базирано и семејно насилство, обезбедените специјализирани услуги за помош и поддршка на жртвите и прашања поврзани со спроведувањето на привремените мерки за заштита. Од вкупно 16 прашања, одговор беше добиен

11 Целиот извештај на англиски е достапен на <https://rm.coe.int/baseline-evaluation-report-on-north-macedonia/1680ac76ab>.

12 Сумарен извештај за напредокот на Р Северна Македонија при спроведување на Националниот акциски план за имплементација на Истанбулската конвенција, 2018-2023, достапен на следниов линк

само за бројот на новопријавени жртви на семејно насилство, а податоците беа поделени по пол (мажи/жени) и возраст (полнолетни/малолетни). Министерството не прибира податоци за пријавување на различните форми на родово базирано насилство што се дефинирани согласно со законот.

Добиените податоци се претставени во табела 1 подолу и се однесуваат на жртви на семејно насилство за периодот од јануари 2021 година до септември 2024 година, на национално ниво. Податоците за 2024 година се однесуваат на првите три квартали, односно се заклучно септември истата година. За 2022 година податоците за малолетни жртви се збирни, односно не беа добиени родово разделени податоци.

	2021	2022	2023	2024
Жени жртви	1119	1074	1113	1040
Мажи жртви	274	252	249	227
Девојчиња	111		153	93
Момчиња	104	217	86	78
Вкупно	1608	1543	1601	1438

Табела 1: Број на пријавени жртви на семејно насилство за период јануари 2021 - септември 2024.

Министерството во својот одговор наведе дека во моментот работи на развивање Правилник за форматот, содржината и методите за интегрирано собирање податоци. Дополнително, информираше дека работи и на развивање софтвер за следење на обезбедените услуги и права регулирани со Законот за социјална заштита. Оттаму беше наведено дека додека не се завршат овие процеси, достапна е само статистика за новопријавени случаи на семејно насилство.

Во општините што се фокус на оваа анализа, министерството има воспоставено и раководи со едно засолниште во Велес и едно во Скопје, советодавен центар (советувалиште) за жртви на родово базирано и семејно насилство во Скопје, Куманово и Тетово и советувалиште за психосоцијален третман за сторители на насилство во Скопје. Дополнително, преку системот на лиценцирани даватели на услуги, помош и поддршка се обезбедуваат и од граѓански организации што имаат воспоставено и раководат со специјализирани услуги, и тоа: едно засолниште и еден кризен центар во Скопје, две советувалишта за жртви на РБН и СН во Скопје и едно во Куманово, како и едно советувалиште за психосоцијален третман на сторители на насилство во Скопје.

За појасен преглед, постојните функционални специјализирани услуги за помош и поддршка на жртви на РБН и СН, како и советувалиштата за психосоцијален третман на сторителите на насилство се претставени во табела 2.

Град	Советувалишта за жртви	Советувалишта за сторители	Засолништа	Упатни центри за сексуално насилство	Финансирање
Скопје	1 раководено од МЦСР Скопје; 2 раководени од граѓански организации кои имаат лиценци	1 раководено од МЦСР Скопје; 1 раководено од граѓански организации со лиценца	1 раководено од МЦСР Скопје (до 6 месеци); 1 раководено од граѓанска организација (до 6 месеци); 1 раководено од граѓанска организација (кризен центар 24-48 часа)	Да, во склоп на Клиника на гинекологија и акушерство	МСПДМ; Министерство за здравство; Град Скопје
Велес	Нема	Нема	1 раководено од МЦСР Велес	Нема	МСПДМ
Тетово	1 раководено од граѓанска организација (нема лиценца)	Нема	Нема	Да, во склоп на општа болница Тетово	Општина Тетово одвојува средства за советува-лиштето
Куманово	1 граѓанска организација (има лиценца)	Нема	Нема	Да, во склоп на општа болница Куманово	Општина Куманово одвојува средства за советува-лиштето

Табела 2: Достапност на специјализирани услуги за жртви на РБН и СН и советува-лишта за психосоцијален третман на сторители поделено по општини.

На прашањата што се однесуваа на бројот на лица згрижени во центрите за згрижување жртви на родово базирано и семејно насилство лоцирани во Велес и Скопје и бројот на услуги обезбедени во советува-лиштата за работа со жени жртви на родово базирано и семејно насилство лоцирани во Куманово, Скопје и Тетово, беше добиен одговор дека министерството не располага со такви информации, односно не се прибираат податоци за обезбедените услуги за жртвите.

Во однос на обезбедување на услугата психосоцијален третман на сторители на семејно насилство, беше добиен ист одговор како и за засолништата, односно дека министерството не прибира податоци за бројот на дадени услуги.

► **Советувалишта за психосоцијален третман на сторители на семејно насилство**

Во 2022 година МСПДМ објави информација дека се воспоставени осум советувашишта за психосоцијален третман на сторители на насилство, кои во периодот на пишување на оваа анализа не беа функционални. Од спроведените интервјуа со претставници од центрите за социјална работа и граѓанските организации што обезбедуваат услуги во општините Велес, Куманово и Тетово, беше добиена информација дека советувашиштата за сторители никогаш не профункционирале. Причина за тоа е начинот на кој било планирано нивното работење: на професионалците од центрите за социјална работа што се водители на случај, односно што ги примаат пријавите за насилство и преземаат мерки за заштита и помош на жртвата, како и мерки за гонење на сторителите, им била дадена дополнителна одговорност да го спроведуваат третманот за сторители на насилство. Најголемиот дел од овие професионалци воопшто не се обучени за спроведување на психосоцијалниот третман, кој се спроведува според посебна програма за која е предвидено да се заврши специјализирани обука.

Според информациите достапни на веб-страницата на МСПДМ, психосоцијалниот третман на сторители на насилство се обезбедува само во Скопје, и тоа во две советувашишта. Едно раководено од ЈУ МЦСР – Скопје, и едно раководено од граѓанска организација, која е лиценциран давател на социјални услуги и има потпишано управен договор со МСПДМ за обезбедување на оваа услуга.

► **Советувашишта за жртви на родово базирано и семејно насилство**

Слична е ситуацијата и со советувашиштата за жени жртви на насилство. Имено, на веб-страницата на МСПДМ има информација дека вакви советувашишта постојат во девет града, меѓу кои и во Куманово, Скопје и Тетово, но нивното функционирање е планирано на истиот принцип како и за советувашиштата за психосоцијален третман за сторители на семејно насилство, објаснет во претходниот пасус.

Од спроведеното интервју со претставничка од граѓанска организација беше добиена информација дека во ЈУ МЦСР – Тетово советувашиштето не функционира, затоа што и никогаш не бил вработен тим од професионалци што би ги обезбедувале услугите според стандардите и нормативите што ги има поставено самото министерство. Имено, се обезбедуваат психосоцијални услуги за сите кои имаат потреба, но стручниот кадар не е специјализиран за обезбедување услуги за жртви на родово базирано и семејно насилство. Во Тетово, покрај советувашиштето раководено од ЈУ МЦСР, постои уште едно, воспоставено во 2021 година што е раководено од граѓанска организација (Женски центар за поддршка – Тетово). Од вработените беше добиена информација дека од самиот почеток имаат соработка со ЈУ МЦСР – Тетово, иако сè уште не го завршиле процесот на лиценцирање и не се впишани во регистарот на овластени даватели на социјални услуги. Женски центар за поддршка – Тетово делумно е финансиран од Општина Тетово, а другите средства се обезбедени од меѓународни донаторски организации и фондации.

Од спроведеното интервју беше добиена информација дека ЈУ МЦСР – Куманово раководел со советувашиште во одреден период, но поради ограничени човечки капацитети и намален квалитет на услугата, тоа престанало да функционира. И ова советувашиште било лоцирано во просториите на МЦСР Куманово. Ангажирани за обезбедување психолошка помош и поддршка биле лица веќе вработени во центарот, кои, всушност, се водители на случај и кај кои прво жртвата се обраќа за помош. Во Куманово постои едно советувашиште што е раководено од граѓанска организација и што обезбедува услуги за помош и поддршка на жртви на РБН и СН. Услугата е лиценцирана и организацијата е впишана во регистарот на МСПДМ како

овластен давател на социјални услуги. Поради тоа што нема потпишано управен договор со МСПДМ, финансиска поддршка не добива од министерството, туку од Општина Куманово. Генерално, својата одржливост ја обезбедува преку проекти од меѓународни донаторски организации.

Во Општина Велес, според достапните информации на веб-страницата на МСПДМ, не е воспоставено советувашиште за жртви на родово базирано и семејно насилство.

Единствено во Скопје постои советувашиште за жртви на РБН и СН, кое е лоцирано надвор од просторите на ЈУ МЦСР и кое има вработено лица чија главна задача е да обезбедуваат советодавни услуги на различни категории граѓани. Дали ова советувашиште ги исполнува сите стандарди согласно правилникот со стандарди и нормативи за воспоставување советодавен центар не беше предмет на оваа анализа. Покрај советувашиштето раководено од ЈУ МЦСР – Скопје, постојат уште две лиценцирани советувашишта што обезбедуваат помош и поддршка за жени и деца жртви на родово базирано и семејно насилство, кои се запишани во регистарот на МСПДМ за овластени даватели на услуги.

► **Центар (засолниште) за жртви на родово базирано и семејно насилство**

Единствена услуга што се обезбедува од ЈУ МЦСР – Велес е центар за згрижување на жртви на родово базирано и семејно насилство, кој се наоѓа на тајна локација и располага со 2 семејни места. Од интервјуто со претставничка на граѓанска организација што работи во оваа општина, беше потврдено дека услугите за жртвите на насилство се непостојни. Организацијата, согласно со своите можности, односно тековни проекти, повремено обезбедува психолошка и правна помош и поддршка за жените жртви, но тоа не е континуирана и одржлива услуга.

Во Општина Куманово, според информациите достапни на веб-страницата на МСПДМ, сè уште не е воспоставен центар/засолниште за згрижување жртви на родово базирано и семејно насилство ниту од страна на министерството ниту од страна на граѓанска организација. Наодите од анализата на состојбата во Североисточен плански регион,¹³ објавена во 2022 година, покажуваат дека во целиот овој регион нема сместувачки капацитети, односно не е воспоставен ниту еден Центар за жртви на родово базирано и семејно насилство (засолниште). Согласно со минималните стандарди за специјализирани услуги на Советот на Европа, треба да има засолниште со достапни најмалку 17 семејни места.

Во Град Скопје е воспоставен центар/засолниште за згрижување жртви на родово базирано и семејно насилство, а е раководен од ЈУ МЦСР – Скопје. Од спроведеното интервју не беше добиена информација за бројот на достапни семејни места во овој центар. Покрај центарот за згрижување раководен од ЈУ МЦСР – Скопје, функционални се и два центра за згрижување жртви на родово базирано и семејно насилство, од кои едниот е кризен центар и обезбедува интервентно сместување од 24 до 48 часа, а другиот обезбедува долгорочно сместување до 6 месеци. Двете услуги се обезбедуваат од граѓански организации, од кои само едната е овластен давател на социјални услуги и е вклучена во регистарот на МСПДМ.

13 *Анализа на системот на заштита од родово базирано и семејно насилство во Североисточен плански регион - Пристапност и достапност на специјализирани сервиси за помош и поддршка, 2022, достапна на <https://glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2022/10/brosura-nrc-final.pdf>.*

Во Полошкиот Регион, според веб-страницата на МСПДМ, постои центар за згрижување жртви во Гостивар. Интервјуата покажаа дека Тетово нема таков центар. Претходно жртвите биле упатувани во Скопје, но откако е отворен центарот во Гостивар, тие се згрижуваат таму. Анализата на пристапни и достапни специјализирани сервиси за помош и поддршка на жени и деца жртви на родово базирано и семејно насилство, спроведена во 2022 година во Полошкиот плански регион¹⁴ покажува дека треба да обезбедат минимум 25 семејни места¹⁵ согласно со минималните стандарди за достапност на специјализирани услуги – засолништа во тој регион.

► Специјализирани услуги за жртви на сексуално насилство и силување

Во Република Северна Македонија се воспоставени три центри за упатување жртви на сексуално насилство и силување: еден во рамките на Универзитетската клиника за гинекологија и акушерство во Скопје и по еден во општите болници во Куманово и Тетово. Иако се воспоставени во 2018 година, нивната функционалност е дискутабилна, најмногу поради фактот дека немаат вработени лица, туку се ангажираат лица од болниците на кои оваа обврска им е дополнително доделена без соодветен надоместок. Упатните центри не се систематизирани и операционализирани како единици на Министерството за здравство, па оттаму и не се алоцираат финансиски средства за нивно непрекинато работење. Дополнително, стандардната оперативна процедура за центри за упатување жртви на сексуално насилство не е усогласена со одредбите и препораките на Истанбулската конвенција и е во спротивност со пристапот фокусиран на жртвата. Поради ова, центрите за упатување жртви на сексуално насилство речиси воопшто не се ефикасни во своето функционирање, што го потврдува и анализата направена во 2022 година, која дава препораки за измени и дополнувања.¹⁶

5.2. Постапување на полицијата

Министерството за внатрешни работи (МВР) има клучна улога во постапувањето во случаи на родово базирано насилство и семејно насилство. Тоа е надлежно за заштита на животот и интегритетот на жртвите и членовите на нивните семејства, откривање на сторителите, како и сузбивање и превенција на насилството. Полициските службеници треба итно и ефикасно да постапуваат, обезбедувајќи ефикасна и ефективна заштита според потребите на жртвите.

Анализата беше спроведена во СВР Велес, Куманово, Скопје и Тетово, каде што преку разговори со номинираните претставници беа добиени информации за начинот на постапување, заштитата на жртвите, итноста во постапувањето, координацијата, соработката и размената на информации меѓу полициските службеници и институциите што се дел од системот.

14 Анализа на состојбата со пристапни и достапни специјализирани сервиси за помош и поддршка на жени и деца жртви на родово базирано и семејно насилство во Полошки плански регион, 2022, достапна на <https://glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2022/12/Analiza-MK-Final-od-ANA.pdf>.

15 Едно семејно место се однесува на простор за сместување на мајка со просечен број деца.

16 Ефикасноста во функционирањето на центрите за упатување жртви на сексуално насилство, 2022 година, достапна на <https://glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2022/11/Analiza-za-upatuvane-na-zhrtvite.pdf>

Интервјуираните претставници истакнаа дека соработката меѓу криминалистичката полиција и полициските службеници од полициските станици е задоволителна и секогаш координирано постапуваат при пријавени случаи. Сепак, беше наведено дека постои недоволен број полициски службеници, кои итно и навремено би постапиле во случаи на родово базирано насилство и семејно насилство, а полициските станици се недоволно материјално и технички опремени, т.е. немаат соодветни простории за водење разговор со жртвите.

Мислењата на полициските службеници во однос на соработката со други институции, особено со центрите за социјална работа (ЦСР) се поделени. Дел од нив ја оценуваат како слаба, укажувајќи дека стручните лица од ЦСР понекогаш не излегуваат на терен за да им дадат поддршка и згрижување на жртвите, особено во попладневните часови и за време на викенди, поради недостиг од дежурства. Други, пак, сметаат дека соработката е добра и дека стручните лица од ЦСР реагираат согласно со потребите и излегуваат на самото место, особено кога се вклучени деца или стари лица.

Полициските службеници сметаат дека постапувањето по случаи на родово базирано и семејно насилство е итно и дека веднаш по пријавата излегуваат на местото на настанот и преземаат мерки за заштита на жртвата и членови на семејството, како и за документирање и расчистување на случајот. Новата регулатива нагласува одговорност за итно, должно и ефикасно постапување на службените лица и институциите, со обезбедување соодветна ефикасна и ефективна заштита според потребите на жртвите.

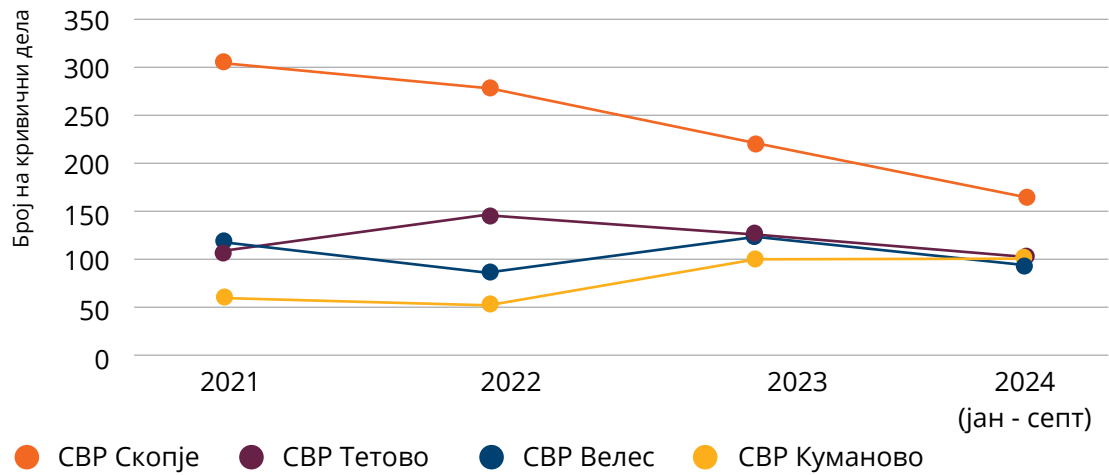
Анализата на постапувањето по кривичните дела од родово базираното и семејното насилство е изготвена врз основа на податоците добиени од МВР за периодот од јануари 2021 до септември 2024 година за четирите сектори за внатрешни работи.

СВР	2021			2022			2023			јануари - септември 2024		
	Кривични Дела	Сторители	Жртви	Кривични Дела	Сторители	жртви	Кривични Дела	Сторители	Жртви	Кривични Дела	Сторители	Жртви
СКОПЈЕ	303	315	366	279	284	297	220	221	239	165	166	179
ТЕТОВО	108	118	120	145	163	164	125	129	129	103	107	107
ВЕЛЕС	117	119	126	85	88	85	124	126	126	96	100	101
КУМАНОВО	60	59	59	52	52	58	99	101	101	100	100	103

Табела 3: Број на кривични дела, сторители и жртви од семејно насилство за период од јануари 2021 до септември 2024 година.

Од статистичките податоци добиени од МВР за извршени и пријавени кривични дела на родово базирано насилство и семејно насилство во периодот од јануари 2021 до септември 2024 година, се добива јасна слика за динамиката на пријавените дела. Статистичките податоци за четирите сектори за внатрешни работи опфатени со оваа анализа се прикажани во следниве табели и графикон.

Тренд на регистрирани кривични дела по сектори

Графикон 1: Тренд на бројот на регистрирани кривични дела според CBP.

Вкупен број извршени кривични дела, сторители и жртви			
	Кривични дела	Сторители	Жртви
CBP Скопје	967	986	1081
CBP Тетово	481	517	520
CBP Велес	422	433	438
CBP Куманово	311	312	321
Вкупно	2181	2248	2360

Табела 4: Вкупен број на извршени и пријавени кривични дела, сторители и жртви на родово базирано и семејно насилство за период од јануари 2021 година до септември 2024.

Процентуална застапеност на извршени кривични дела, сторители и жртви			
	Кривични дела	Сторители	Жртви
CBP Скопје	44,34 %	43,86 %	43,80 %
CBP Тетово	22,05 %	23,00 %	22,04 %
CBP Велес	19,35 %	19,26 %	18,56 %
CBP Куманово	14,26 %	13,88 %	13,60 %

Табела 5: Процентуална застапеност по град во вкупниот број на извршени кривични дела, сторители, жртви.

Број на застапеност на 1000 жители						
	Кривични дела		Сторители		Жртви	
	вкупно	застапеност	вкупно	застапеност	вкупно	застапеност
СВР Скопје	967	1,6	986	1,62	1081	1,78
СВР Тетово	481	1,9	517	2,05	520	2,06
СВР Велес	422	3,1	433	3,15	438	3,18
СВР Куманово	311	2	312	2	321	2,11

Табела 6: Бројка на застапеност на кривични дела, сторители и жртви на 1000 жители за четирите СВР.

Просечен број на жители по СВР за 2021 - 2024	
СВР Скопје	606.990
СВР Тетово	251.830
СВР Велес	137.656
СВР Куманово	152.423

Табела 7: Просечен број на жители во однос на четирите СВР за период од 2021 до 2024 година

Најголем број постапување по предмети за родово базирано насилство и семејно насилство се забележани во СВР Скопје каде што се регистрирани вкупно **967** кривични дела, што според бројот на жители во Скопскиот Регион излегува дека е застапеност од 1,6 дела на секои 1 000 жители. Бројот на сторители на извршените кривични дела е **986**, односно 1,62 на 1 000 жители, а бројот на жртви врз кои било извршено насилство е **1 081**, или 1,78 на 1 000 жители. Податоците покажуваат дека бројот на сторители што извршиле кривично дело е поголем за 19 сторители во однос на бројот на извршени кривични дела, што значи дека некои биле извршени од повеќе сторители. Разлика постои и кај бројот на жртвите на родово базирано насилство и семејно насилство, кој е поголем за **114** жртви во однос на бројот на извршени кривични дела, што упатува на тоа дека во некои семејства насилството било извршено врз повеќе жртви. Од податоците за СВР Скопје, може да се забележи дека има тренд на намалување на кривичните дела од јануари 2021 година до септември 2024 година.

Според бројот на извршени кривични дела, СВР Тетово е на второ место. Вкупниот број на извршени кривични дела изнесува **481**, што според бројот на жители е застапеност од 1,9 дела на 1 000 жители. Бројот на сторители е **517** со застапеност 2,05 на 1 000 жители, а бројот на жртви врз кое било извршено насилството е **520** жртви, односно на 1 000 жители, 2,06 се жртви. Во СВР Тетово се забележува зголемување на бројот на извршени кривични дела во 2022 година за 37 во однос на претходната 2021 година, а во другите години нема поголемо отстапување.

Во СВР Велес се регистрирани вкупно **422** извршени кривични дела, што е 3,1 кривично дело на 1 000 жители, **433** сторители на извршени кривични дела, односно 3,15 сторители на 1 000 жители и **438** жртви врз кои е извршено насилство, односно 3,18 жртви на 1 000 жители. Се забележува дека во 2023 година дошло до зголемување на бројот на кривични дела за 39 во однос на претходната 2022 година.

Најмала бројка на извршени кривични дела во врска со родово базирано и семејно насилство според статистичките податоци е забележана во СВР Куманово: **311** извршени кривични дела, или две кривични дела на 1 000 жители, **312** сторители, или двајца сторители на 1 000 жители и **321** жртва врз кои било извршено насилството со застапеност од 2,11 жртви на 1 000 жители. Во СВР Куманово бројот на кривични дела во 2023 година е за 47 поголем во однос на 2022 година.

Од добиените податоци се забележува дека најкарактеристично зголемување на бројот на извршени кривични дела во врска со родово базирано и семејно насилство е во 2023 година во однос на 2022 година. Според податоците за другите години, нема значајно отстапување, односно зголемување или намалување на бројот на кривичните дела.

Табелите подолу ги прикажуваат статистичките податоци за кривични дела поврзани со родово базирано и семејно насилство од јануари 2021 до септември 2024 година за СВР Скопје и СВР Куманово, кои доставија податоци. СВР Велес и СВР Тетово не доставија податоци и не беа вклучени во анализата.

Кривични дела СВР Скопје				
	2021 година	2022 година	2023 година	2024 година
Член 130 став 2 (Телесна повреда)	202	200	131	144
Член 144 став 3 (Загрозување на сигурноста)	57	50	49	59
Член 131 став 2 (Тешка телесна повреда)	6	12	6	/
Член 377 став 5 (Неизвршување на судска одлука)	1	21	4	7
Присилба (Член 139 став 2)	5	7	1	/
Член 123 став 2 (Убиство)	2	2	2	2
Член 144 став 2 (Загрозување на сигурноста)	/	/	/	5
Член 201 – а (Насилство врз дете)	1	3	1	1
Член 123 став 2 вв член 19 (Убиство во обид)	/	1	1	/
Член 292 (Тешки дела против општата сигурност) и член 386 (Насилство)	/	1	/	/

Член 366 (Лажно пријавување на кривично дело)	1	/	1	2
Член 366 став 5 (Лажно пријавување на кривично дело)	1	/	/	/
Вкупно	276	297	196	220

Табела 8: Број на кривични дела во врска со семејно насилство за 2021, 2022, 2023 и 2024 година за СВР Скопје

ПРИКАЗ НА КРИВИЧНИ ДЕЛА СПОРЕД ЗАСТАПЕНОСТ ВО СВР СКОПЈЕ ЗА ПЕРИОД ОД 2021 ДО 2024 ГОДИНА

Телесна повреда	677
Загрозување на сигурноста	215
Неизвршување на судска одлука	33
Тешка телесна повреда	24
Присилба	13

Табела 9: Приказ на кривични дела според застапеност во СВР Скопје

КРИВИЧНИ ДЕЛА	ИЗВРШЕНИ КД	ЖРТВИ													
		ПОЛ		РОДНИНСКИ ВРСКИ										Лица во вонбрачна заедница	
		МАЖИ	ЖЕНИ	СОПРУГ	СОПРУГА	ДЕЦА		РОДИТЕЛИ		Поранешна сопруга	Поранешен сопруг	М	Ж		ДРУГО
						СИН	ЌЕРКА	МАЈКА	ТАТКО						
Убиство - чл. 123 ст. 2	2	2	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Телесна повреда чл. 130 ст. 2	245	50	0	9	89	12	19	30	18	12	3	2	16	39	
Тешка телесна повреда чл. 131 ст. 2	6	2	4	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2	1	
Загрозување на сигурноста -чл. 144 ст. 2	84	24	63	3	28	4	2	11	10	9	0	0	5	16	
ВКУПНО	337	78	67	12	119	16	21	41	29	21	3	2	23	57	

Табела 10: Број на кривични дела во врска со семејно насилство за 2021, 2022, 2023 и 2024 година за СВР Куманово

ПРИКАЗ НА КРИВИЧНИ ДЕЛА СПОРЕД ЗАСТАПЕНОСТ ВО СВР КУМАНОВО ЗА ПЕРИОД ОД 2021 ДО 2024 ГОДИНА

Телесна повреда	245
Загрозување на сигурноста	84
Тешка телесна повреда	6
Убиство	2

Табела 11: Приказ на кривични дела според застапеност во СВР Куманово

Како што може да се забележи од табелите обезбедени од СВР Скопје и СВР Куманово, најзастапено кривично дело е телесна повреда од член 130 КЗ, која се гони по предлог на жртвата, како и други лица. Доколку од страна на жртвата нема согласност за кривично гонење на сторителот или доколку жртвата даде согласност, таа во која било фаза од постапката има можност да ја повлече пријавата и со тоа пријавата да биде отфрлена.

Поплаки

СВР	2021			2022			2023			јануари - септември 2024		
	Поплаки	Сторители	Жртви	Поплаки	Сторители	Жртви	Поплаки	Сторители	Жртви	Поплаки	Сторители	Жртви
СКОПЈЕ	565	570	575	1 136	1 152	1 154	2 132	2 195	2 121	1 739	1 773	1 791
ТЕТОВО	253	256	257	289	292	293	376	381	377	172	173	174
ВЕЛЕС	482	505	511	531	546	541	425	430	433	142	142	149
КУМАНОВО	369	355	353	547	547	548	404	403	406	292	293	294

Табела 12: Број на поплаки, сторители и жртви од семејно насилство за период од 2021 до 2023 година и период од јануари до септември 2024 година

Што се однесува до поврзаноста и корелацијата меѓу бројот на поплаките и кривичните дела, добиени се следниве показатели:

СВР Скопје: Бројот на извршени кривични дела изнесува **967**, додека вкупниот број на пријавени поплаки е **5 572**. Бројот на сторители за кои биле поднесени/пријавени поплаки изнесува **5 690**, додека бројот на жртви е **5 641**;

СВР Тетово: Бројот на извршени кривични дела изнесува **481**. Бројот на поплаки е **1 090**, додека бројот на сторители е **1.102**, а бројот на жртви што пријавиле поплаки е **1 101**;

СВР Велес: Бројот на извршени кривични дела изнесува **422** дела, додека вкупниот број поплаки е **1 580**. Бројот на сторители за кои биле пријавени поплаки е **1 623**, додека бројот на жртви е **1 634**;

СВР Куманово: Според добиените податоци, бројот на кривични дела изнесува **311**, а бројот на поплаки е **1 612**. Бројот на сторители за кои биле пријавени поплаки е **1 598**, а бројот на жртви што пријавиле поплаки е **1 601**.

Прекршоци												
СВР	2021			2022			2023			јануари - септември 2024		
	Прекршоци	Сторители	Жртви	Прекршоци	Сторители	Жртви	Прекршоци	Сторители	Жртви	Прекршоци	Сторители	Жртви
СКОПЈЕ	247	256	259	247	256	259	230	257	272	108	126	104
ВЕЛЕС	31	43	40	31	43	40	12	16	16	5	5	9
КУМАНОВО	23	22	24	35	36	36	9	5	9	47	47	47
ТЕТОВО	13	13	13	15	15	15	12	12	12	6	6	6

Табела 13: Број на прекршоци, сторители и жртви од семејно насилство за период од 2021 до 2023 година и период од јануари до септември 2024 година.

Врз основа на добиените податоци што се однесуваат на прекршоци во врска со родово базирано насилство и семејно насилство, направена е анализа за состојбата со четирите сектори во периодот од 2021 до 2024 година.

СВР Скопје: Во анализираниот период бројот на прекршоци изнесува **832**. Бројот на сторители на прекршок е **895**, додека бројот на жртви е **894**;

СВР Велес: Вкупниот бројот на прекршоци за периодот во кој се постапувало изнесува **79** прекршоци. Бројот на сторители што извршиле прекршок е **107**, додека бројот на жртви е **101**;

СВР Куманово: Бројот на прекршоци по кои се постапувало изнесува вкупно **114**, бројот на сторители е **110**, а бројот на жртви е **116**;

СВР Тетово: Бројот на прекршоци по кои се постапувало изнесува **46**, како и бројот на сторители, **46**.

Прекршокот е противправно дело дефинирано со закон, за што е предвидена санкција. Полициските службеници поднесуваат прекршочна пријава по член 7 од Законот за прекршоците против јавниот ред и мир¹⁷ само ако има пријава од трети лица (на пр., соседи), а не по пријава од жртвата или сторителот.

Ако жртвата не сака да поднесе кривична пријава, иако има основ за кривично дело (на пр., телесна повреда), полицијата иницира прекршочна постапка, составува записник и прибира докази за натамошна постапка. Прекршочната постапка ја води комисијата на Министерството за внатрешни работи.

¹⁷ Член 7 од ЗППЈРМ гласи: Кој со малтретирање на друг во стан ги вознемирува соседите, со што ќе предизвика интервенција на полицијата, ќе му се изрече глоба во висина од 100 до 400 евра во денарска противвредност.

5.3. Постапување на јавните обвинителства и судовите

Јавните обвинителства и судовите се клучни институции за заштита на жртвите од натамошно насилство, спречување на негово повторување и одвраќање на потенцијалните идни сторители. Тие треба да спроведуваат ефикасна, ефективна и праведна казнена политика преку примената на правната рамка.

Истражувањето опфати четири основни јавни обвинителства и четири основни суда, вклучувајќи го и Основниот кривичен суд Скопје - суд со најголем обем на работа во државата. Во рамките на истражувањето беа спроведени интервјуа со четворица јавни обвинители и тројца судии и беа прибрани податоци од сите опфатени обвинителства и судови.

5.3.1 Постапување на јавните обвинителства

Според методологијата на оваа анализа, од основните јавни обвинителства во Велес, Куманово, Скопје и Тетово беа побарани информации од јавен карактер¹⁸ преку поднесени барања, со цел добивање квантитативни податоци за видот и обемот на кривичните дела, казните, постапувањето при рецидив и мерките за заштита на жртвите од ревиктимизација. Од обвинителствата беше побарано да номинираат јавен обвинител со искуство во родово базирано и семејно насилство за собирање квалитативни податоци за примената на законите и заштитата на жртвите. Сите четири обвинителства одговорија и предложија по една јавна обвинителка, со што беа спроведени четири интервјуа.

24

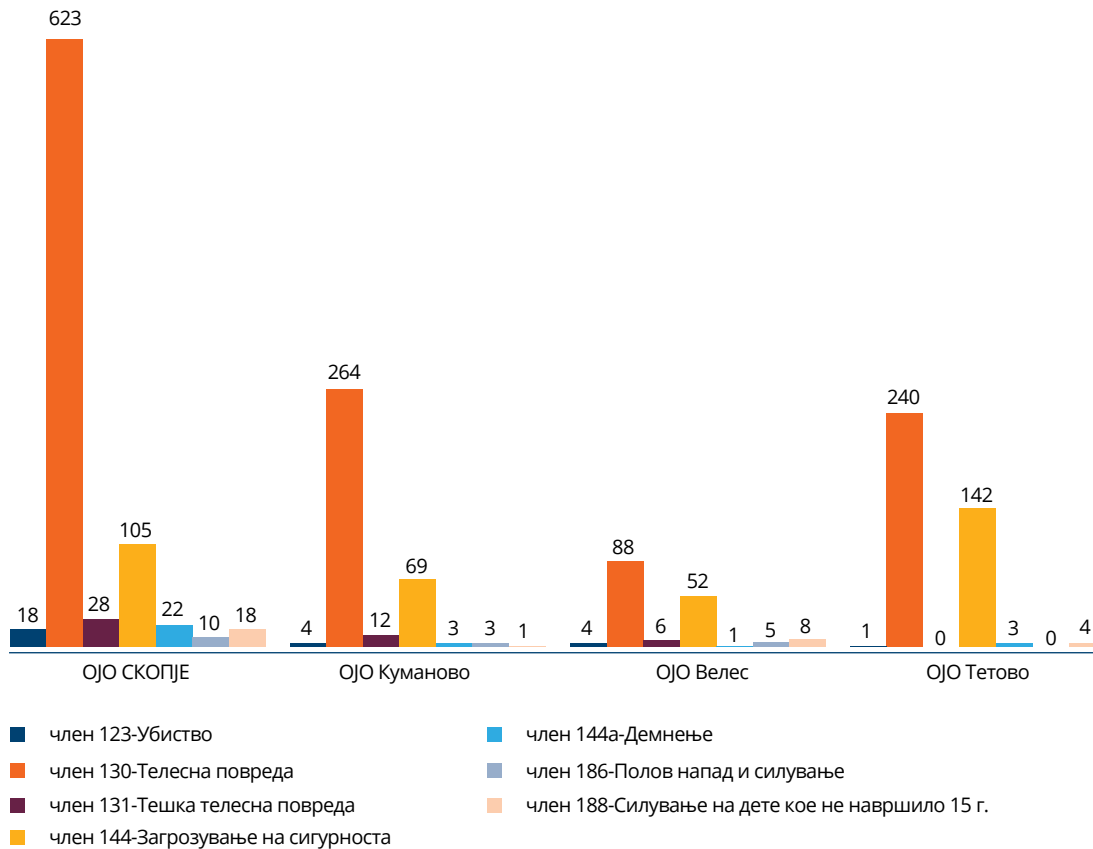
Одговорите на барањата за информации од јавен карактер добиени од јавните обвинителствата беа неконзистентни и нецелосни. Но податоците што недостасуваа беа разјаснети во разговорите со четирите јавни обвинителки.

Она што може да се заклучи од обработката на сите добиени податоци е дека обвинителствата постапуваат за кривичните дела со квалификација – сторени при вршење семејно насилство. Од четирите интервјуирани јавни обвинителки, две изјавија дека во нивните обвинителства досега не постапиле по допрен глас, односно не се случило да оформат предмет по допрен глас. Една од интервјуираните обвинителки изјави дека поради сензитивноста на случаите, за сторувањето веднаш се дознава од надлежните органи и се постапува. Една обвинителка кажа дека во нејзиното јавно обвинителство се постапува по допрен глас за семејно насилство ако има објава во медиуми, а случајот не е заведен во јавното обвинителство. Прво се проверува дали постои пријава во полиција; ако нема, веднаш се отвора предмет, а ако има, се бараат списите од СВР.

Од добиените податоци за бројот на поднесени кривични пријави до четирите обвинителства по кривични дела за периодот 2021 - 2024 година прикажани на графикон 2, може да се заклучи дека во сите четири јавни обвинителства најголем број кривични пријави се однесуваат на две кривични дела: телесна повреда од член 130 од КЗ и загрозување на сигурноста од член 144 од КЗ. Од кривичните дела што беа воведени со измените и дополнувањата на КЗ во 2023 година, постојат кривични пријави за кривичното дело демнење од член 144а од КЗ, додека за другите нови инкриминации пред ниедно од овие јавни обвинителства досега немало пријава. Меѓутоа, охрабрува тоа што за помалку од две години пред овие четири јавни обвинителства се поднесени повеќе кривични пријави за демнење, што значи дека тоа се препознава од надлежните институции и по него се постапува.

18 Прилог 1 – Барање за информации од јавен карактер.

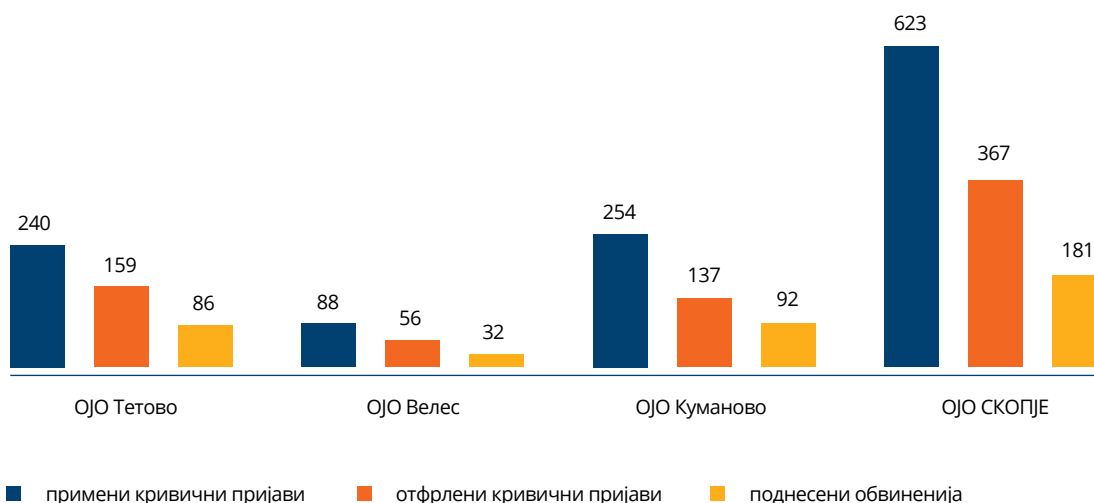
Поднесени кривични пријави по кривични дела до ОЈО Скопје, ОЈО Куманово, ОЈО Велес и ОЈО Тетово за период 2021-2024

Графикон 2: Поднесени кривични пријави по кривични дела до ОЈО Велес, ОЈО Куманово, ОЈО Скопје и ОЈО Тетово за период 2021 - 2024 година

Како најголем предизвик во постапувањето, интервјуираните јавни обвинителки го посочија фактот дека иако најчесто се пријавува кривичното дело телесна повреда по член 130 од КЗ бидејќи се води по предлог, најголем број од случаите завршуваат со отфрлање на кривичната пријава бидејќи жртвата се откажала од гонењето, се помирила и се вратила кај сторителот. Овој факт се потврдува и со добиените податоци од опфатените јавни обвинителства прикажани на графикон 3, од каде што може да се види дека скоро две третини од поднесените кривични пријави биле отфрлени. Овој тренд го потврдија и интервјуираните јавни обвинителки од четирите основни јавни обвинителства.

Споредба на поднесени кривични пријави со поднесени обвиненија за Телесна повреда - член 130

Графикон 3: Споредба на поднесени кривични пријави со поднесени обвиненија за телесна повреда

Три од четирите интервјуирани јавни обвинителки сметаат дека кривичното дело телесна повреда, како најчесто пријавувано во случаи на семејно насилство, треба да се гони по службена должност. На тој начин, товарот за гонење не би паѓал врз жртвата, што би спречило сторителите да вршат притисок за повлекување на предлогот. Овој став е во согласност со член 55 од Истанбулската конвенција, кој бара државите да обезбедат *ex officio* прогон на сите дела поврзани со родово базирано и семејно насилство. Дополнително, тој е во согласност и со препораките на ГРЕВИО, кој ги повикува властите на Северна Македонија да го изменат Законот за кривична постапка и гонењето да се води по службена должност, особено за телесни повреди извршени во контекст на семејно насилство што не се сметаат за полесни прекршоци.

Интервјуираните јавни обвинителки сметаат дека постојната казнена политика е премногу блага, не ги одвраќа сторителите и не ја исполнува ниту генералната ниту специфичната цел на казнувањето. Најчесто постапките завршуваат со условна осуда без заштитен надзор. Според обвинителките, условната осуда би имала поголем ефект доколку се комбинира со заштитен надзор и со конкретни мерки што би ги следеле пробациските служби.

Јавните обвинителки се на став дека повторувањето на делата делумно се должи на благата казнена политика и дека за рецидивисти треба да се изрекуваат построги казни. Сепак, напоменуваат дека честа причина за благите казни е и тоа што жртвите често бараат сторителот да биде само опоменат, а не затворен, бидејќи финансиски зависат од него.

Како главни причини зошто жртвите остануваат со насилникот, јавните обвинителки ги истакнаа економската зависност, нерешеното станбено прашање и недостигот на поддршка од примарното семејство.

Во однос на гонењето за психичко насилство, интервјуираните јавни обвинителки споделија различни искуства за начинот на процесуирање на овие случаи.

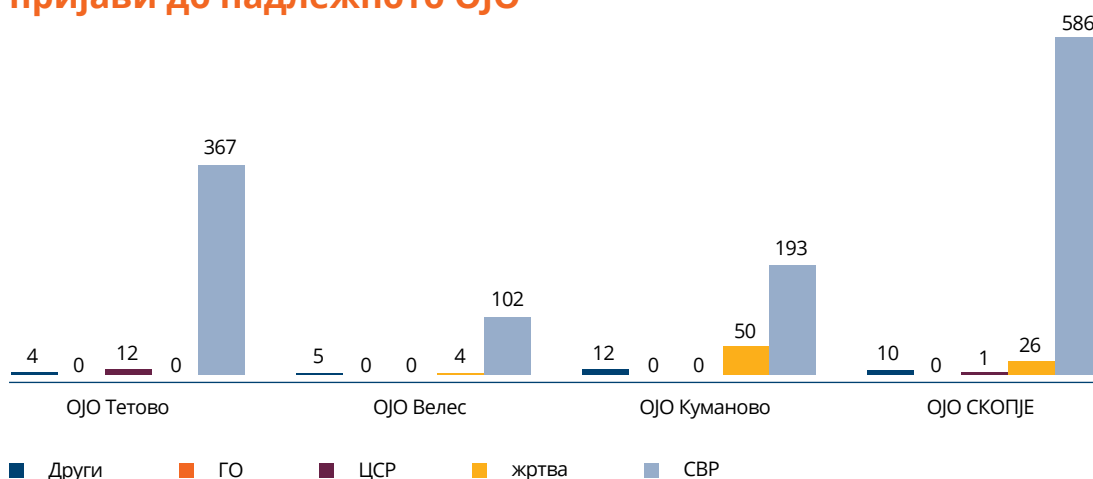
Една обвинителка посочи дека имала само еден случај на пријавено психичко насилство, процесуиран според член 130 од КЗ, поткрепен со психијатриско вештачење. Друга изјави дека ваквите случаи најчесто се водат по член 144 став 3 од КЗ, а поретко, кога психичкото насилство резултира со нарушено здравје што може да се докаже, по член 130 точка 2 од КЗ. Третата обвинителка наведе дека во околу 80 % од кривичните пријави се споменува психичко малтретирање, кое често, во подолг период му претходело на физичкото насилство. Во нејзиното јавно обвинителство тоа се нотира во обвинителните предлози за телесна повреда, но досега немале водено посебна постапка само за психичко насилство. Четвртата обвинителка смета дека психичкото насилство е опфатено со делото загрозување на сигурноста од член 144 од КЗ, бидејќи се манифестира преку страв и закани. Дополнително, психичкото насилство е составен дел од семејното насилство, што овозможува гонење и под други кривични дела, зависно од околностите.

Сите четири обвинителки потврдија дека досега немаат добиено кривични пријави за економско насилство, иако постојат кривични дела преку кои ваквите дејства би можеле да се гонат.

Сите интервјуирани обвинителки потврдија дека нивните обвинителства постапуваат по случаи на демнење, согласно со изменетата одредба од Кривичниот законик. Дел од пријавите се отфрлени поради неисполнети елементи на делото, некои се во предистражна или истражна постапка, а за други веќе се поднесени обвинителни акти и се води судска постапка.

Што се однесува до поднесувачите на кривичните пријави за родово базирано и семејно насилство, во сите четири обвинителства најголем дел од пријавите ги поднесува полицијата, додека многу мал број доаѓаат од самите жртви или нивните адвокати (графикон 4).

Субјекти кои ги поднеле кривичните пријави до надлежното ОЈО

Графикон 4: Субјекти што ги поднеле кривичните пријави до надлежното ОЈО

Интервјуираните јавни обвинителки потврдија дека најчесто жртвите на родово базирано или семејно насилство најпрво се обраќаат до најблиската полициска станица. Многу мал број поднесуваат кривична пријава директно до обвинителството, обично преку адвокат, и тоа најчесто кога претходно неколку пати пријавиле во полиција, но случајот не бил соодветно процесуиран (на пр., бил евидентиран како поплака или прекршок).

Во однос на институционалната соработка, обвинителките истакнаа дека соработката со полицијата е многу добра, комуникацијата е двонасочна и сите пријави се проверуваат за да се избегне двојна евиденција; а доколку постои, списите се спојуваат. Една обвинителка посочи дека иако ретко, се случува да се утврди дека жртвата пријавила во полиција, но настанот бил заведен како поплака. Обвинителките како проблем го посочија честото ротирање на инспектори меѓу сектори, што доведува до губење на веќе обучен кадар. Дел од обвинителките имаат добра соработка и со центрите за социјална работа. Сепак, ниту една не беше информирана дали на локално ниво постои мултисекторски стручен тим.

Сите обвинителки сметаат дека е потребна поширока јавна едукација за тоа што претставува родово базирано и семејно насилство и кој е надлежен да постапува. Според нив, оваа улога треба да ја имаат јавните обвинители, судиите и граѓанските организации, со цел зголемување на довербата во институциите.

5.3.1 Постапување на судовите

Во рамките на истражувањето беа опфатени основните судови во Велес, Куманово и Тетово и Основниот кривичен суд Скопје (ОКС Скопје). Целта беше да се провери постапувањето на судовите по измените на Кривичниот законик од 2023 година, како и постапувањето при непочитување на мерките предвидени со Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство.

Според методологијата, беа поднесени барања за пристап до информации од јавен карактер до сите четири судови со цел прибирање квантитативни податоци за казнената политика во случаи на родово базирано и семејно насилство. Дополнително, беа спроведени интервјуа со судии за да се добијат податоци и за третманот на жртвите од страна на судот, јавните обвинители, бранителите, како и за соработката со институции како што се ОЈО, полицијата, центрите за социјална работа и граѓанските организации.

Сите судови одговорија на барањата, и сите номинираа судии за интервју. Сепак, интервјуто со судијата од ОС Тетово не се реализираше бидејќи, иако од кривичен оддел, судијата соопшти дека бил неодамна прераспределен и немал искуство со вакви предмети. Поради тоа, анализата на интервјуа ги опфати судиите од ОС Велес, ОС Куманово и ОКС Скопје.

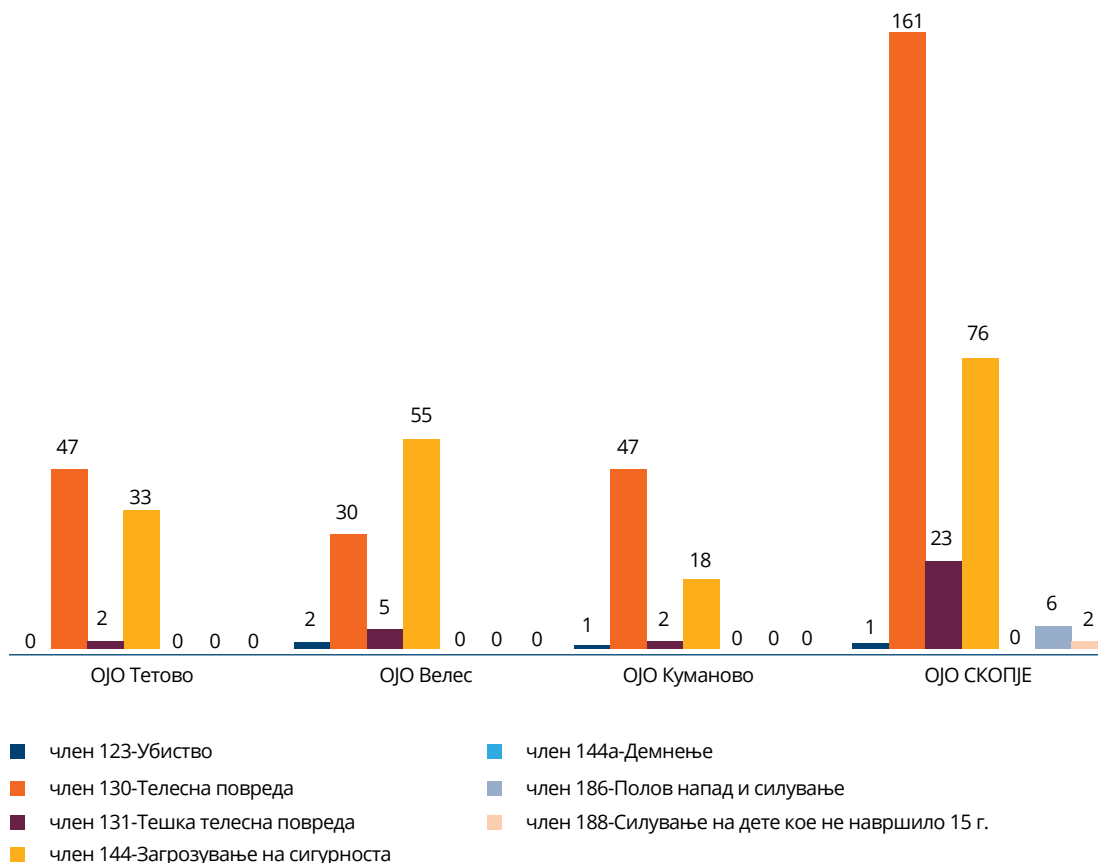
Податоците добиени како информации од јавен карактер од ОС Тетово, ОС Куманово и ОС Велес беа доставени збирно за сите четири години опфатени со ова истражување, додека податоците доставени од ОКС Скопје беа разделени по години. Најоскудни беа податоците добиени од ОС Тетово. ОС Велес даде најдетални одговори. Од ОКС Скопје беа добиени поекстензивни податоци, но тие се однесуваа само на правосилни пресуди, поради што недостасуваа информации за поднесени и повлечени обвиненија. Само ОС Куманово достави податок за одлуки на повисокиот суд. Евидентно е дека во ниту еден суд не се води родово раздвоена статистика. Сепак, ОКС Скопје достави податоци со лични податоци (име и презиме) и за сторителот и за жртвата што овозможи утврдување на пол и етничка припадност, но не и возраст.

Најголем дел од предметите што се воде пред овие судови во прв степен се за кривичните дела телесна повреда и загрозување на сигурноста. Помалку се застапени дела, како што се тешка телесна повреда, полов напад, силување, силување на дете под 15 години и убиство (графикон 5). Иако во доставените одговори нема предмети

заведени како демнење, судиите потврдија дека се водат такви постапки, но ниту еден од нив лично не постапувал по таков предмет.

За другите инкриминации воведени со измените на КЗ од 2023, судиите не постапувале и немаат информации дали се почнати постапки во нивните судови.

Осудителни пресуди за четирите основни судови според кривични дела во периодот од 2021 до 2024 година

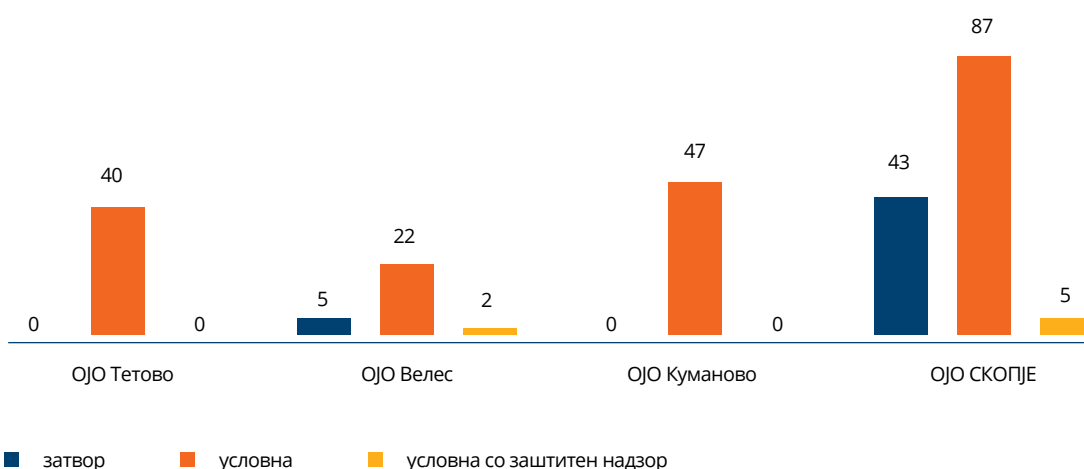
Графикон 5: Осудителни пресуди за четирите основни суда според кривични дела во периодот од 2021 до 2024 година

Добиените податоци укажуваат дека казнената политика за делата телесна повреда и загрозување на сигурноста е претежно блага. Во повеќе од половина случаи се изрекува условна осуда со или без заштитен надзор, додека ефективна затворска казна се изрекува многу поретко.

Од податоците на ОС Тетово и ОС Велес се забележува дека бројот на поднесени обвиненија е речиси двојно поголем од бројот на изречени пресуди. Ова укажува дека жртвите често се повлекуваат од постапката и го повлекуваат предлогот за гонење. Исклучок е ОС Куманово, каде што од 106 поднесени обвиненија, дури 102 завршиле со осудителна пресуда. Од ОКС Скопје беа добиени само податоци за правосилно завршени постапки, што не дозволува директна споредба со бројот на поднесени обвиненија.

Според добиените податоци што се прикажани на графикон 6, може да се забележи дека ОС Тетово има најблага казнена политика, додека ОКС Скопје има најстрога казнена политика, а најефикасен е ОС Куманово. Анализата на годишните податоци од ОКС Скопје покажува постепено заострување на казнената политика. Во 2021 година за делото телесна повреда најчесто се изрекувала условна осуда без заштитен надзор, додека во 2023 и 2024 година се бележи пораст на бројот на пресуди со кои е изречена затворска казна за ова дело, условна осуда со заштитен надзор, но и мерки на безбедност како задолжително лекување.

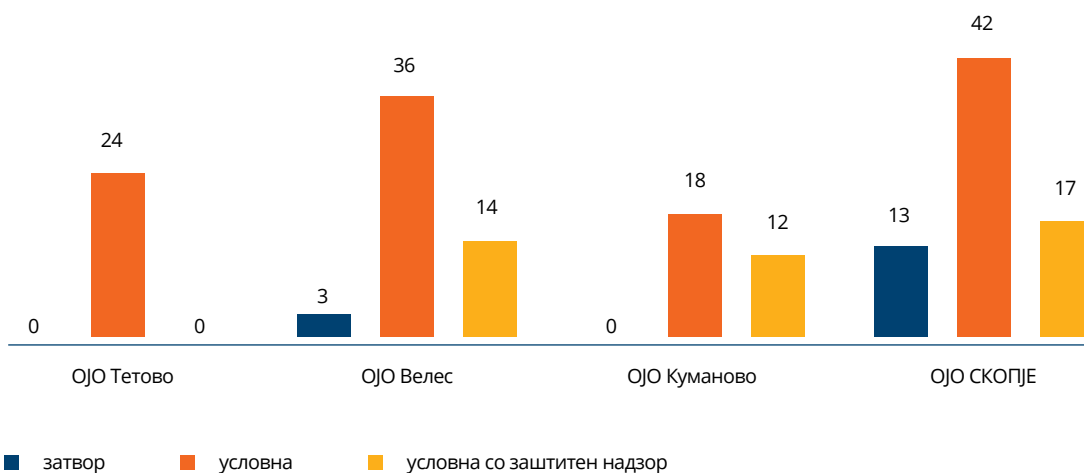
Вид на изречена санкција за кривично дело по член 130

30

Графикон 6: Вид изречена санкција за кривично дело по член 130

Вид на изречена санкција за кривично дело по член 144

Графикон 7: Вид изречена санкција за кривично дело по член 144

Судиите интервјуирани во истражувањето ја потврдија постојната блага казнена политика и потенцираа дека сè повеќе судии тежнеат кон изрекување алтернативна мерка – условна осуда со заштитен надзор, придружена со мерки што треба да влијаат врз промена на однесувањето на сторителот.

Тие истакнаа дека казнената политика зависи од повеќе фактори. Пред сè, од видот на делото и од тоа дали сторителот е првпат изведен пред суд или е повратник. За тешки кривични дела, како што е обид за убиство или убиство речиси секогаш се изрекува ефективна казна затвор. За полесни дела, лицата што се првпат обвинети најчесто добиваат условни казни, но за повратници, особено повеќекратни, се изрекуваат и затворски казни. Некои од судиите истакнаа дека го разгледуваат **семејното насилство** како целина со сите настани случени претходно, а не како изолиран случај, што влијае врз одлуката за казната.

Судиите изразија загриженост дека дури и кога применуваат построга казнена политика, **апелационите судови многу често ги враќаат предметите на повторно одлучување или ги ублажуваат казните.** Наместо изречената затворска казна, повисоките судови изрекуваат условна казна или ги укинуваат дополнителните мерки како заштитен надзор. Според судиите, оваа практика ја поткопува заштитата на жртвите и ги обесхрабрува, а ги охрабрува сторителите.

Судиите потврдија дека најмногу се водат постапки за делата телесна повреда и загрозување на сигурноста, а многу поретко за силување и сексуално насилство. Дел од постапките за телесна повреда се прекинуваат поради повлекување на предлогот за гонење од страна на жртвата.

Додека обвинителите недвосмислено беа на став делото телесна повреда да се гони по службена должност за да се даде подобар институционален одговор во заштитата на жртвите, една од судиите изрази сомневање. Според неа, дури и при гонење по службена должност, жртвата често одбива да сведочи, а во такви случаи сведочењето е клучен доказ. Затоа, според судиите, обвинителите треба да обезбедуваат повеќе докази, со цел пресудите да не зависат исклучиво од исказот на жртвата. Кога жртвата се откажува од прогонот или дава позитивен исказ за сторителот, некои судии тоа го сметаат за олеснителна околност.

Еден судија предложи проширување на Кривичниот законик со безбедносни мерки исти или слични на привремените мерки предвидени со Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство, со цел судот да може директно да изрече мерки за заштита за жртвите во рамките на кривичната постапка.

Во врска со соработката со другите надлежни институции, судиите информираа дека најголема соработка имаат со јавните обвинителства, со кои директно комуницираат, додека со полицијата и со центрите за социјална работа првенствено комуницираат писмено. Судиите сметаат дека јавните обвинители стануваат сè посензитивни за водење случаи на родово базирано и семејно насилство, но забележуваат случаи каде што обвинителите им се лутат на жртвите што се повлекуваат, особено ако тоа се случува повеќепати.

Судиите истакнаа дека јавните обвинители професионално го застапуваат обвинението, но сметаат дека во раните фази од постапката треба повеќе да ја информираат жртвата за своите права. Според нив, жртвите се чувствуваат побезбедно и посигурно кога обвинителот или адвокатот е жена.

Во однос на бранителите, судиите забележуваат дека дел се посензитивни и постапуваат со разбирање кон жртвите, но има и такви што ги вознемируваат. Во такви случаи, судиите интервенираат за да спречат ревиктимизација. Тие нагласија дека ги преземаат сите законски мерки за заштита на жртвите, но посочија дека жртвите што се решени да го истераат случајот до крај ретко бараат изрекување заштитни мерки. Наспроти ова, оние што чувствуваат страв или несигурност често се повлекуваат од постапката, дури и кога се обезбедени заштитни мерки.

6. Заклучни согледувања и препораки за идни чекори

► Општи заклучоци

Анализата на податоците од сите вклучени институции покажува дека сè уште не постои функционална и навремена меѓусекторска комуникација и соработка меѓу клучните актери во одговорот на родово базираното и семејното насилство. Дополнително, се констатира недостиг на доволен број стандардизирани и функционални специјализирани услуги за заштита и зајакнување на жртвите. Сите институции вклучени во истражувањето се соочуваат со сериозен недостиг од финансиски и човечки ресурси. Иако постојат основни обуки за препознавање и постапување при случаи на родово базирано и семејно насилство, не се опфатени сите релевантни професионалци, а не беа добиени ниту податоци за постоење континуирани и напредни обуки за унапредување на институционалниот одговор.

► Министерство за социјална политика, демографија и млади

Град Скопје е единствената единица на локална самоуправа во која се воспоставени сите предвидени услуги за поддршка на жртвите на родово базирано и семејно насилство, но и покрај тоа, нивниот број не е доволен според минималните стандарди.

Во однос на центрите за згрижување жртви на родово базирано и семејно насилство, Тетово и Куманово немаат воспоставени вакви услуги. Во Велес има еден ваков центар раководен од ЈУ МЦСР Велес, кој располага со само две семејни места и не ги исполнува минималните стандарди.

Иако Министерството информираше дека постојат советувалишта за поддршка на жртви на родово базирано и семејно насилство во Скопје, Тетово и Куманово, ниту еден од нив не е целосно функционален.

Во Општина Тетово постои само едно советувалиште раководено од граѓанска организација, кое е единствено од ваков тип во целиот Полошки плански регион. Советувалиштето на ЈУ МЦСР Тетово не ги исполнува стандардите ниту во однос на простор ниту во однос на човечки ресурси.

Слична е состојбата и во Куманово, каде што исто така функционира само едно советувалиште раководено од граѓанска организација, единствено во Североисточниот плански регион. Советувалиштето на ЈУ МЦСР Куманово не е функционално.

Во Велес, пак, не постои ниту едно советувалиште, било да е раководено од граѓанска организација или од јавна установа како ЈУ МЦСР Велес.

Кога станува збор за советувалиштата за психосоцијален третман на сторители на семејно насилство, постојат само две, и двете во Скопје, од кои едното е во рамките на ЈУ МЦСР Скопје, а другото раководено од граѓанска организација.

Треба да се истакне дека постојат три упатни центри за жртви на сексуално насилство и силување лоцирани во Скопје, Тетово и Куманово. Сепак, овие центри не се систематизирани како единици на Министерството за здравство, поради што за нив не се обезбедуваат финансиски средства за непрекинато работење.

► **Министерство за внатрешни работи**

Од добиените податоци за извршени кривични дела во врска со родово базирано насилство и семејно насилство што се однесуваат на четирите сектори за внатрешни работи, може да се констатира дека семејното насилство најмногу се пријавува во СВР Скопје, потоа во СВР Тетово, СВР Велес, а со најмал број на пријавени кривични дела е СВР Куманово. Овој наод е очекуван имајќи предвид дека СВР Скопје опфаќа територија со најголем број жители.

Интервјуираните полициски службеници ја оценија соработката меѓу криминалистичката полиција и полициските службеници од полициските станици како задоволителна. Постои добра координација и навремено постапување при пријавени случаи на семејно и родово базирано насилство.

Полициските службеници ја препознаваат итноста на случаите на родово базирано и семејно насилство и реагираат веднаш, преземајќи мерки за заштита на жртвите и нивните семејства, како и за собирање докази и расчистување на случаите. Сепак, беше посочено дека има недоволен број полициски службеници за итно и навремено постапување како и недоволна материјално-техничка опременост и соодветни простории за водење разговор со жртвите.

Мислењата на полициските службеници за соработката со ЦСР се поделени. Дел од нив укажуваат на слабости, особено во однос на недостигот на теренска реакција и недоволна поддршка за жртвите. Други истакнуваат позитивни примери на навремена реакција, особено во случаи кога се вклучени деца или стари лица. Ова укажува на различно ниво на функционирање на ЦСР низ различни општини.

Новата регулатива поставува јасна обврска за итно, должно и ефикасно постапување од страна на сите службени лица и институции, со цел да се обезбеди соодветна заштита според потребите на жртвите. Ова претставува позитивен чекор кон подобрување на меѓусебната координација. Со оглед на различните искуства на терен, потребно е да се воспостават јасни протоколи и механизми за координација меѓу полицијата, ЦСР и другите релевантни институции, со цел да се обезбеди доследна, ефективна и сеопфатна поддршка на жртвите низ целата територија.

► **Основни јавни обвинителства**

Системот за евиденција на податоци во јавното обвинителство не е соодветно приспособен за следење случаи на родово базирано насилство. Податоците се водат исклучиво според кривични дела, без разликување по пол или по облик на насилството, а значителен дел од информациите сè уште се обработуваат рачно, бидејќи не се внесуваат во електронската база на податоци.

Родовото насилство, освен семејното насилство, генерално не се препознава како посебна категорија, што дополнително го отежнува ефикасното постапување.

Интервјуираните јавни обвинителки укажуваат и на недоволна информираност на жените и девојките за тоа што претставува насилство и каде треба да се пријави.

Јавните обвинителства се соочуваат со сериозен недостиг од човечки и финансиски ресурси, што го ограничува нивниот капацитет за навремено постапување и собирање докази, особено при постапки по допрен глас. Тоа резултира со пролонгирање на постапките и недоволна заштита на жртвите.

Дополнително, голем број сторители остануваат неказнети, бидејќи најчесто пријавуваното дело телесна повреда се гони по предлог на жртвата. Доколку таа се повлече од постапката, обвинителството нема овластување да продолжи со гонење.

Според перцепциите на јавните обвинителки, економската зависност и нерешеното станбено прашање се клучни фактори поради кои многу жртви остануваат во кругот на насилството.

Конечно, меѓусекторската соработка меѓу јавното обвинителство, полицијата и центрите за социјална работа се оценува како незадоволителна, што дополнително го ослабнува системот за заштита и поддршка на жртвите.

► Судови

Следењето на предметите поврзани со родово базирано и семејно насилство во судовите е отежнато поради недоволни и неструктурирани податоци во АКМИС-системот. Вработените мора рачно да ги извлекуваат релевантните информации од списите за секој поединечен случај, што го отежнува мониторингот и анализата на судската практика.

Покрај ова, не постои воедначена казнена политика. Висината и типот на казната значително зависат од информираноста и сензибилизираноста на судијата што постапува по конкретниот предмет, а практиките се разликуваат од суд до суд. Искуствата на интервјуираните судии дополнително укажуваат дека повисоките судови што одлучуваат по жалби, често се недоволно сензибилизирани и има случаи кога ги намалуваат изречените казни во корист на сторителите.

Изрекувањето условни осуди се смета за неефикасно средство, бидејќи не го обесхрабрува насилникот, туку, напротив, создава чувство на неказниност и може да го охрабри да продолжи со насилството.

Дополнително, судиите укажуваат на несоодветен однос кон жртвите од страна на адвокатите, особено кога се во својство на бранители, во текот на кривичната постапка. Често се користат дискредитирачки, омаловажувачки и деградирачки изјави кон жртвите, што доведува до нивна ревиктимизација и дополнително ја нарушува правдата во постапката.

► Општи препораки:

- Организирање локални работилници со сите надлежни институции за подобра координација;
- Измена на Кривичниот законик со цел кривичното дело телесна повреда (член 130) да се гони по службена должност;
- Подобра достапност до статистички податоци за родово базирано и семејно насилство;

- Поактивна улога на медиумите во континуирано информирање и превенција, а не само при поединечни случаи.
- Обезбедување редовна примена на Протоколот за меѓусебна соработка и другите релевантни подзаконски акти во секојдневната работа на надлежните институции, со цел навремена и функционална комуникација и координација во справувањето со родово базирано и семејно насилство;
- Воспоставување доволен број стандардизирани, функционални и пристапни специјализирани услуги за жртвите на родово базирано и семејно насилство на територијата на целата држава, со цел навремена и соодветна заштита и поддршка.
- Државата, преку надлежните министерства, да обезбеди соодветно финансирање и доволен број стручен кадар, како и одржливост на сите неопходни специјализирани услуги за жртвите на родово базирано и семејно насилство;
- Воспоставување задолжителни основни обуки за сите нововработени професионалци во релевантните институции, како и континуирани и напредни обуки за постојниот кадар, со соодветно буџетско планирање и поддршка од државата преку надлежните министерства и институции, вклучително и Академијата за судии и јавни обвинители.

▶ **Препораки до Министерството за социјална политика, демографија и млади**

- Да се зајакнат човечките ресурси во меѓуопштинските центри за социјална работа;
- Да се мапираат локации надвор од ЦСР каде што ќе се сместат советувалишта за поддршка на жртви на родово базирано и семејно насилство;
- Зајакнување на капацитетите на ЦСР преку зголемување на бројот на стручен кадар и воведување дежурства за подобра достапност;
- Да се идентификуваат локации за отворање центри за згрижување жртви на родово базирано и семејно насилство, т.е. засолништа за жртви на насилство и да се обезбеди финансирање за нивно воспоставување и одржливо функционирање;
- Да се ревидираат правилниците за лиценцирање, со цел да се поттикне поголем број граѓански организации да станат овластени даватели на услуги;
- Да се обезбедат доволно буџетски средства од државата за одржливост на специјализираните услуги за жртвите на родово базирано и семејно насилство.

▶ **Препораки до Министерството за внатрешни работи**

- Потребно е значајно унапредување на капацитетите на полицијата за справување со родово базирано и семејно насилство. Тоа подразбира зголемување на свеста, знаењето и сензитивноста на полициските службеници, со посебен фокус на почитување на човековите права и разбирање на родовата динамика на насилството.
- Во сите фази на постапувањето е потребно да се почитува интегритетот на жртвата и да се избегне нејзина дополнителна виктимизација.
- Да се организираат редовни и континуирани обуки со пристап фокусиран на жртвата за поголем број полициски службеници, особено за инспекторите што

работат на случаи на семејно насилство, малолетничка деликвенција и сексуални деликти.

- Потребна е почетна и континуирана обука и за службениците задолжени за превенција, со цел да се обезбеди сеопфатна поддршка и заштита на жените жртви на насилство.
- Да се предвидат буџетски средства за опремување простории за водење разговори со жртви на родово базирано и семејно насилство, во согласност со меѓународните стандарди и за подобрување на материјално-техничките услови во полициските станици за навремено и соодветно постапување.

► **Препораки до основните јавни обвинителства**

- Потребно е воспоставување единствена база на податоци на ниво на обвинителство за целата држава, со задолжително внесување податоци, поделени по пол, облик на насилство и можност за вкрстена анализа и следење на казнената политика.
- Да се обезбедат континуирани обуки за јавните обвинители за препознавање и разграничување на сите форми на родово базирано и семејно насилство.
- Да се зајакнат капацитетите на обвинителствата преку зголемување на финансирањето и бројот на стручни кадри, со цел ефикасно постапување, вклучително и по допрен глас.
- Јавното обвинителство да спроведува редовни јавни кампањи за информирање на граѓаните за своите надлежности во случаи на родово базирано и семејно насилство, со цел зголемување на довербата кај жртвите.

37

► **Препораки до судовите**

- Да се унапреди базата на податоци АКМИС со внесување родово раздвоени параметри и податоци за видот на насилството поврзано со кривичното дело, изречената првостепена и второстепена казна (доколку има жалба), како и алтернативни мерки.
- Да се обучат судските службеници за правилно пополнување и користење на базата, со цел подобрување на статистиката за случаи на родово базирано и семејно насилство.
- Да се воспостави воедначена национална казнена политика преку начелни правни мислења на Врховниот суд и задолжителни континуирани обуки за судиите преку Академијата за судии и јавни обвинители, со фокус на родово сензитивен пристап.
- При изрекување условна осуда, таа да биде проследена со заштитен надзор, што обезбедува подобра заштита на жртвата и има одвраќачки ефект врз сторителот.

Анекс 1

► Прашања упатени до Министерството за социјална политика, демографија и млади

1. Дали како институција водите статистика за различните форми на родово базирано насилство дефинирани во Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство?
2. Во наведениот период, колку новорегистрирани случаи на родово базирано и семејно насилство се пријавени во Центрите за социјални работи? Ве молиме наведете ги информациите поделени по пол/род, деца, место на живеење, форма на пријавено насилство и поделени по години.
3. Во наведениот период, колку предлози за изрекување на привремени мерки за заштита на жртви на родово базирано и семејно насилство од МЦСР Скопје, МЦСР Велес, МЦСР Тетово и МЦСР Куманово се поднесени? Ве молиме наведете ги информациите поделени по видови привремени мерки и поделени по години.
4. Во наведениот период, во наведените градови (Скопје, Велес, Куманово, Тетово) колку привремени мерки за заштита на жртви на родово базирано и семејно насилство се изречени? Ве молиме наведете ги информациите поделени по видови привремени мерки и поделени по години.
5. Во наведениот период, во наведените градови (Скопје, Велес, Куманово, Тетово) колку пријави за прекршени привремени мерки за заштита на жртви на родово базирано и семејно се поднесени? Ве молиме наведете ги информациите поделени по видови привремени мерки и поделени по години.
6. Во наведениот период, во наведените градови (Скопје, Велес, Куманово, Тетово) колку пријави и информации до Јавното обвинителство се поднесени за иницирање на кривично гонење? Ве молиме наведете ги информациите поделени по видови привремени мерки и поделени по години.
7. Во наведениот период, во наведените градови (Скопје, Велес, Куманово, Тетово) колку решенија за видување на сторителот со децата под надзор се донесени? Ве молиме наведете ги информациите поделени по години и вид на насилство сторено од сторителот.
8. Во наведениот период, во наведените градови (Скопје, Велес, Куманово, Тетово) колку решенија за видување на сторителот со децата без надзор се донесени? Ве молиме наведете ги информациите поделени по години и вид на насилство сторено од сторителот.

Согласно податоците добиени на вашата веб-страница <https://www.mtsp.gov.mk/uslugi-i-prava.nspx> имате отворено **Советувалиште за работа со жени жртви** на родово базирано/семејно насилство **во Тетово**. Ве молам наведете колку жени жртви на семејно насилство и деца биле опфатени од неговото отворање до септември 2024 година. Податоците поделете ги за секоја година одделно. Ве молам наведете колку лица се вработени во Советувалиштето и од кој професионален профил се.

Согласно податоците добиени на вашата веб-страница <https://www.mtsp.gov.mk/uslugi-i-prava.nspх> имате отворено **Советувалиште за психо-социјален третман на сторители** на семејно насилство во **Тетово**. Ве молам наведете колку сторители биле опфатени од неговото отворање до септември 2024 година. Податоците поделете ги за секоја година одделно. Ве молам наведете колку лица се вработени во Советувалиштето и од кој професионален профил се.

Согласно податоците добиени на вашата веб-страница <https://www.mtsp.gov.mk/uslugi-i-prava.nspх> имате отворено **Советувалиште за работа со жени жртви** на родово базирано/семејно насилство во **Куманово**. Ве молам наведете колку жени жртви на семејно насилство и деца биле опфатени од неговото отворање до септември 2024 година. Податоците поделете ги за секоја година одделно. Ве молам наведете колку лица се вработени во Советувалиштето и од кој професионален профил се.

Согласно податоците добиени на вашата веб-страница <https://www.mtsp.gov.mk/uslugi-i-prava.nspх> имате отворено **Советувалиште за психо-социјален третман на сторители** на семејно насилство во **Куманово**. Ве молам наведете колку сторители биле опфатени од неговото отворање до септември 2024 година. Податоците поделете ги за секоја година одделно. Ве молам наведете колку лица се вработени во Советувалиштето и од кој професионален профил се.

Согласно податоците добиени на вашата веб-страница <https://www.mtsp.gov.mk/uslugi-i-prava.nspх> имате отворено **Центар за жени жртви** на родово базирано/семејно насилство во **Велес**. Ве молам наведете колку жени жртви на семејно насилство и деца биле сместени од неговото отворање до септември 2024 година. Податоците поделете ги за секоја година одделно. Ве молам наведете колку лица се вработени во Центарот и од кој професионален профил се. Дополнително наведете со колку легла располага Центарот.

Согласно податоците добиени на вашата веб-страница <https://www.mtsp.gov.mk/uslugi-i-prava.nspх> имате отворено **Советувалиште за работа со жени жртви** на родово базирано/семејно насилство во **Скопски регион**. Ве молам наведете колку жени жртви на семејно насилство и деца биле сместени во периодот од јануари 2021 до септември 2024 година. Податоците поделете ги за секоја година одделно. Ве молам наведете колку лица се вработени во Советувалиштето и од кој професионален профил се.

Согласно податоците добиени на вашата веб-страница <https://www.mtsp.gov.mk/uslugi-i-prava.nspх> имате отворено **Центар за жени жртви** на родово базирано/семејно насилство во **Скопски регион**. Ве молам наведете колку жени жртви на семејно насилство и деца биле сместени во периодот од јануари 2021 до септември 2024 година. Податоците поделете ги за секоја година одделно. Ве молам наведете колку лица се вработени во Центарот и од кој професионален профил се. Дополнително наведете со колку легла располага Центарот.

Согласно податоците добиени на вашата веб-страница <https://www.mtsp.gov.mk/uslugi-i-prava.nspх> имате отворено **Советувалиште за психо-социјален третман на сторители** на семејно насилство во **Скопски регион**. Ве молам наведете колку жени жртви на семејно насилство и деца биле сместени во периодот од јануари 2021 до септември 2024 година. Податоците поделете ги за секоја година одделно. Ве молам наведете колку лица се вработени во Советувалиштето и од кој професионален профил се.

Анекс 2

► Прашања упатени до основните јавни обвинителства

1. Дали како институција водите статистика за различните форми на родово базирано насилство дефинирани во Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство и Кривичниот Законик? Ве молиме наведете ги информациите поделени по пол/род, деца, место на живеење, форма на пријавено насилство и поделени по години.
2. Во наведениот период, колку кривични пријави кои се однесуваат на кривичните дела од Анекс 1 кон ова барање имате примено во вашето обвинителство? Ако може за секое од наведените дела во анексот да го наведете точниот број на кривични пријави. Молиме искористете ја табелата во прилог на Анекс 1.
3. Колку од тие кривични пријави се поднесени од МВР, колку од ЦСР, колку од друга институција, колку од граѓанска организација, а колку од оштетената/жртвата? Ако може за секое од наведените дела во анексот да наведете изразено во број колку се поднесени од МВР, ЦСР, друга институција, ГО, жртвата.
4. Од вкупниот број на примени кривични пријави за колку од нив е отпочната јавнообвинителска постапка согласно ЗКП? Колку од поведените јавнообвинителски постапки резултирале со обвинение? Колку кривични пријави се отфрлени? За колку кривични пријави постапката е запрена или прекината? Која била причината за тоа? Ако може за секое од наведените дела во анексот да наведете изразено во број за колку е покрената јавнообвинителска постапка, за колку се поднесени обвиненија, колку биле отфрлени и за колку кривични пријави била запрена/прекината постапката.
5. Во колку кривични постапки се барала мерка притвор поради опасност од повторување на делото? Во колку кривични постапки додека траела постапката обвинетиот го повторил истото дело или сторил друго дело од листата наведена во Анекс 1? Дали обвинението е проширено и за тоа дело, односно дали е покрената посебна постапка за повтореното, односно новото дело?
6. Од поднесените обвиненија колку резултирале со осудителна пресуда? Дали освен кривична санкција се изречени и други мерки за сторителот предвидени со КЗ со цел да се обезбеди поголема заштита на жртвите? Дали освен мерките од КЗ како обвинителство сте побарале од ЦСР да поднесе барање за изрекување на привремени мерки согласно Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство?
7. Од вкупниот број на осудителни пресуди во колку случаи била изречена алтернативна мерка – условна осуда или опомена за осудените сторители? Дали го следите извршувањето на условната осуда и како?

8. Во колку случаи после завршување на кривичната постапка имало повторување на дејствијата од истото или истородно дело или сторување на друго дело при вршење на родово базирано или семејно насилство? Доколку е таква ситуацијата, во колку случаи сте повеле постапка за отповикување на алтернативната мерка-условна осуда?
9. Во колку случаи сте поднеле жалба до повисокиот суд поради тоа што изречената кривично правна санкција била несоодветна односно прениска? Во колку од тие постапки Апелациониот суд ја зголемил изречената казна? А во колку постапки ја намалил изречената казна?
10. Колку од кривичните пријави поднесени од ЦСР се однесуваат на кривичното дело – Непочитување на судска одлука, а се поднесени поради непочитување на судската одлука на граѓанскиот суд со кој се изречени привремени мерки против сторителот на родово базирано односно семејно насилство?

Анекс 3

► Прашања упатени до основните судови

1. Дали како институција водите статистика за различните форми на родово базирано насилство дефинирани во Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство и Кривичниот Законик? Ве молиме наведете ги информациите поделени по пол/род, деца, место на живеење, форма на пријавено насилство и поделени по години.
2. Во наведениот период, колку обвиненија кои се однесуваат на кривичните дела од Анекс 1 кон ова барање имате примено во вашиот суд? Ако може за секое од наведените дела во анексот да го наведете точниот број на поднесени обвиненија. Молиме искористете ја табелата во прилог на Анекс 1.
3. Од вкупниот број на примени обвиненија, колку од нив се добиени во фазата на оцена на обвинителен акт и поради кои причини?
4. По колку обвиненија се покренати кривични постапки? Колку од покренатите кривични постапки имаат завршено со осудителна осуда во прв степен?
5. За колку првостепени пресуди се поднесени жалби до Апелациониот суд? Во колку случаи Апелациониот суд ја потврдил осудителната казна, во колку ја изменил а во колку го вратил делото на повторно судење? Во постапките каде Апелациониот суд ја изменил првостепената осудителна пресуди, во колку постапки ја намалил изречената казна а во колку ја зголемил изречената казна?
6. Во колку кривични постапки ОЈО барало мерка за обезбедување притвор поради опасност од повторување на делото? Во колку случаи е усвоено барањето за притвор на ОЈО?
7. Дали имате информации во колку кривични постапки додека траела постапката обвинетиот го повторил истото дело или сторил друго дело од листата наведена во Анекс 1? Дали обвинителот го проширил обвинението и за тоа дело, односно дали е покрената посебна постапката за повтореното, односно новото дело?
8. Во постапките каде првостепениот суд донел осудителна пресуда, дали освен кривична санкција се изречени и други мерки за сторителот предвидени со КЗ со цел да се обезбеди поголема заштита на жртвите?
9. Од вкупниот број на осудителни пресуди во колку случаи била изречена алтернативна мерка – условна осуда или опомена за осудените сторители? Колку од изречените условни осуди биле со пробациски надзор?
10. Дали и како судот го следи извршувањето на условната осуда без пробациски надзор и со пробациски надзор?
11. Во колку случаи после завршување на кривичната постапка имало повторување на дејствијата од истото или истородно дело или сторување на друго дело при вршење на родово базирано или семејно насилство? Доколку е таква ситуацијата, во колку случаи ОЈО повело постапка за отповикување на алтернативната мерка-условна осуда?

 OSCE.Skopje
 osce_skopje

OSCE Mission to Skopje
Bulevar 8-mi Septemvri No. 16
1000 Skopje

 info-MK@osce.org
 osce.org/mission-to-skopje

